

ישעיהו הנביא

לימדו אותה לבנו למארוקאים, לכל דבר מארוקאי, להורים שלה. את ההורים הביאו מקאזבלנקה רק כעבור חמש שנים.

כל אדם יודע שכאשר באים לבקר אצלו ידידים, שיש להם ילד, שואלים את הילד מה הוא אהב לאכול. נותנים לו מה שהוא אהב. אבל כשהגיעה למוסד בבני ברק, ש-90% מהחניכים בו היו בני עדות-המזרח, נתנו להם רק אוכל אשכנזי, שהם לא היו רגילים בו. הם שואו את האוכל. אחד המחנכים, שהוא כיום דמות ידועה במערכת-החינוך, התעלל כלילדים. היא השמיעה רמזים חמורים עוד יותר.

חברה שלה — דווקא אחת שבאה מבית דתי — שלחו לקיבוץ. מישפחה אשכנזית טובה אימצה אותה שם. היא גדלה כמו בתם. היא התחברה עם בן-המשפחה, וכאשר גדלה רצו השניים להתחתן. או התברר שזה בהחלט-בהחלט בלתי-אפשרי. "אף אפשר?" קראה הר-אשה הטובה, שאליה התייחסה עד אז כאל אם. "הש-תגעת? הרי להורים שלך אין קולטורה!" היא עזבה בו במקום את הקיבוץ.

את המארוקאים שלחו לגטאות בדימונה, בקריית-שמונה, בשדרות ומקומות רחוקים אחרים, כדי שלא יראו אותם. "זה לא עשה בגין. זה עשה המערך!" היו לה ארבע חברות טובות. שתיים מהן נישאו לאשכנזים, ושתיים למארוקאים. הבעלים המארוקאים הם משכילים, ומגדלים ילדים מחונכים. הבעלים האש-כנזים הם צברים שמנים ומגעילים. חזירים המגדלים חוזרירים. כיום התענוג הכי גדול שלה הוא לבוא מדי פעם ארצה, לשכב על שפת-הים ולהגיד לשכניה שם, האשכנזים: "תראו איך הילדים שלכם לא יודעים להתנהג! מדוע הם לא יכולים להתנהג יפה, כמו המארוקאים?"

אחרי שירדה מן הארץ, נישאה פעמיים (לגויים!) והצליחה במיקצועה. היא גאה בהצלחתם של המארוקאים בפאריס. הם חופסים שם עמדות-מפתח בכל שיטתי החיים, והגיעו להישגים אקדמיים רבים. מה השיגו המארוקאים בארץ?

הזיכרונות המרים ממש נשכחו מפייה, הצעתי לה לכתוב על כך סידרה של מאמרים, ואני מקוה שתעשה זאת. חוששני שמעטים אצלנו מבינים מה קרה כאן למארוקאים, ואיך הם רואים כיום את החוויות שלהם מאז. הרבה דפוסי-התנהגות שלהם כיום, המדהימים את האשכנזים, מוצאים את ההסבר שלהם בחוויות אלה. ריבקה ממן היא אשה יפה, מטופחת היטב, אינטליגנ-טית, בעלת כושר-ביטוי נדיר. היא גם אשה האוצרת בליבה זעם גולמי עצום. היה נדמה לי שהיא מבטאת את אשר רבים מרגישים, מבלי שתהיה להם היכולת או ההעזה לבטא זאת כמות.

מדינת-ישראל השניה

לפני כמה חודשים ישבתי בחברה עליזה. כל הנוכחים קיטרו בשיחה על המדינה, על מחדליה, על המצב הפוליטי בה, על איכות-החיים, ועוד.

"אתם לא מבינים", התלוצצתי, "הביקורת שלכם אינה במקומה. ישראל היא, בסך הכל, מדינת גיטוי. Pilot Project, בלעז, זהו ניסוי מעבדתי להקים מדינה יהודית. אתם לא יכולים לצפות שאחרי אלפיים שנה נצליח להקים מדינה מתקופת כבר בניסיון הראשון. אחרי שהניסוי הזה יושלם, נשכח ונפסק לקחים, ואז נקים את מדינת-היהודים האמיתית."

מישהו שאל מה הם, לדעתי, הלקחים העיקריים של ניסוי זה.

"ברור לגמרי", אמרתי, "הלקח הראשון הוא שהיהודים אינם יודעים להסתדר עם שכנים. את המדינה השניה נקים על אי."

השבוע קיבלתי כרטיס-ברכה מאת צעירה, שהיתה נוכחת באותה פגישה עלי-זה. המעטפה נשאה בול של סמואה, מדינה המור-כתב כולה מאיים. לא הר-חק (כ-1000 ק"מ) מאיי פיג'י.

"אורי יקירי", כתבה, "אם תחליט לממש את תוכניתך להעביר את ישראל לאוקיינוס השקט הדרומי, לשם ניסוי שני, יתכן כי סמואה המערבית תהיה המקום לך. המקום יפה מאוד, התושבים המקומיים מושכים מאוד, והאקלים אינו לח יותר מאשר בתל אביב בקיץ. בעונת-הגשם מים יש כמות אדירה של גשם. זהו המקום היפה ביותר שראיתי באוקיינוס השקט. סמואה המערבית היא מדינה של שני איים. גדולה כעשירית ישראל, ויש בה כ-150 אלף תושבים. אגב, הכרטיס נשא ציור של יונת-השלום, וכתובת באותיות קטנות: "זהו מוצר העשוי כולו מנייר ממתור, הוא יוצר מססולת-נייר. שום עץ לא הושמד כדי לייצר כרטיס זה."

פירסומת אוסטרי לסיגריה שנשאה את השם המיזרחי המפתה סלאם עליכוס. עכשיו אני מחכה לטרט מתוצרת פרו אשר יגלה לי כי ירושלים של זהב הוא בעצם שיר אינדיאני עתיק מתקופת האינקה.

חיוך בבית-קפה

ישבתי בקפה האהוב עלי בפאריס, לה פלור, במרכז סנס-ז'ורמן. זהו קפה של חתיכים וחתיכות. ברוב שעות היום והלילה שוקקים בו החיים, ויש מה לראות. המתנתי לבואו של ידיד, שעזמו עמדותי לקיים שיחה

פוליטית. ובינתיים השקפתי סביבי. צעירה שחרחרת, שנראתה כבת 25, הביטה בי. היא ירבה ליד אחד השולחנות הסמוכים, וחייכה אלי חיוך מפתה. חייכתי לעברה, והתחלתי לקרוא את העיתון. כעבור כמה דקות הרמתי את מבטי, והיא שוב חייכה אלי. זה היה מחמאי מאוד. האם מצאתי חן בעיניה? בינתיים הגיע בעל-שיחתי, ושקענו בשיחה. מדי פעם העפתי מבט הצידה, אל השולחן ההוא, ובכל פעם חייכה אלי.

"אתה אורי אבנרי, נכון?" לפתע קמה, ניגשה אל שולחני ואמרה, בעברית: "אתה אורי אבנרי, נכון?" צל צילה של אכזבה התגנב לליבי. אם היא יודעת מי אני, משמע שלא נפלה בשבי קסמיו של אלמוני. יש דברים בגו. הודיתי באשמה.

"שמי ריבקה ממן", אמרה. "אתה בודאי לא זוכר אותי. אבל העולם הזה כתב עלי לפני 21 שנים, כשהייתי בת 17."

ערכתי חשבון מהיר בראשי, והסתבר לי שהיא בת 38. אף שנראתה צעירה הרבה יותר. לא זכרתי מה כתבנו, והיא ריעננה מיד את זיכרוני. מה שנכתב עליה בעיתון בהחלט לא מצא חן בעיניה. התכונתה, באנחה פנימה, לשיחה בלתי-נועמה של טרוניות, מן הסוג שכל עורר-עיתון מורגל להן, אבל ריבקה לא שמרה סיגנה. היא רק ביקשה ממני לחד-פס את תצלומיה מאז ול-שלחם לה.

תוך כדי כך התחלתי לחקור אותה על מעשיה בצרפת, ועל עברה בארץ, וכך זכיתי, במפתיע, להר-צאה מאלפת ביותר על הבעיה העדתית.

ריבקה, כך סיפרה, הגי-עה לארץ ממארוקו במיט-גרת עליית-הנוער, כשהי-תה בת 7. היא ירדה מן הארץ בגיל 21. היא שומת-רת שיגה עמוקה למדינה, לציונות, ובעיקר לממשלת המערך. סיגנה הגובלת בשיגאה.

קודם כל, מדוע לקחו אותה מהוריה ושלחו אותה לארץ? "שאלתי כעבור שנים את משה קול, ראש עליית-הנוער, מדוע קרעו ילדים מהוריהם והביאו אותם לישראל. הוא אמר שזה היה, לטובת המדינה, איזה מין תשובה פאסיסטית היא זאת? איך זה מתעללים בילדים, לטובת המדינה? הרי זה כמו בקאמבודיה!" בארץ היה מין, "כמו אצל הנאצים", שלחו את הילדים לכל מיני מוסדות — חלקם למוסדות דתיים, חלקם למוסדות חילוניים. "אבל אצל הנאצים היתה יערי-לות. אצלכם לא!" ולראייה: אותה, שבאה מבית חילוני בהחלט, שבו אכלו ועישנו ביום-הכיפורים, שלחו דווקא למוסד דתי בבני-ברק. נראה ששנאה כל רגע ששהתה בו

שמעתי שבאוניברסיטת תל-אביב עורכים רבי-שיח לכבוד הפרופסור ישעיהו ליבוביץ, עם הגיעו לגיל 80. נסעתי לשם.

איחרתי ברבע שעה, ולא יכולתי להיכנס לאולם. הוא היה גודש עד אפס מקום, ובכניסה הצטופפו המוני צעירים וצעירות. אי-אפשר היה אף להיחבק פנימה בכוח. ישבתי בחוץ, על המעקה, וחשבתי על הפרופסור. בעיני, ליבוביץ הוא אחרון הנביאים. הוא עזר לי להבין את נביאי התנ"ך.

אינני מתכוון רק לכשרו לראות את הנולד. אחרי 1967 הרחיק ליבוביץ לכת מכולנו. אנחנו הספנו לנסיגה מן השטחים הכבושים

תמורת שלום. ליבוביץ, הטיף לנסיגה חרי-צודית, בלי הסכם שלום. שאם לא כן, כך נבא, השטחים יש-חיתו אותנו ללא תקנה. נבואה זו התקיימה כ-לשונה. כפי שניבא, הפכנו עם של מנהלי-עבדה ו-אנשי שי-בית. מעשינו היומיים בשטחים הכבו-שים משמשים עתה נושא למישפט, שבו מתגלים פרי-טים המעלים סומק בלחיו של כל אדם הגון. כבר התרגלנו לקרוא בעיתון ולראות בטלוויזיה דברים שלא חלמנו עליהם גם בסיוט-לילה לפני 15 שנה.

אך ליבוביץ אינו דומה לנביאים רק באיית-הנולד ובכישורו להביע רעיונות בכמה מילים נוקבות, שאי-אפשר לשכחן. (הדת היא הפילגש של המדינה החילו-נית. "שני הבאנדיטים, אמריקה ורוסיה, יכפו עלינו את השלום". הכותל המערבי הוא דיסקוסק דתי, 11. חוליגאנים רצים אחרי כדור, וכו').

הוא דומה לנביאים גם באופיו. הנביאים היו אנשים כוודדים, שעוררו שינאה על כל צעד ושעל, את ירמיהו וזרקו לבור של טיט, ואילו חי ליבוביץ בימים ההם היו זורקים אותו לבור עמוק עוד יותר.

קשה לסבול אנשים הטוענים שרק הם יודעים את האמת — ובייחוד כשזה נכון. קשה לתאר את עמוס הנביא כחבר במיפלה, וגם ליבוביץ לא החזיק מעולם מעמד כשום מיפלה. במיפלה צריכים להתפשר עם קארייריסטים, להקשיב לכסילים, לוותר על קוצו של ירד כדי ליצור קונסנזוס. ליבוביץ לא יוותר על קוצו של ירד, אינו סובל כסילים ואינו מוכן להתפשר עם איש. אני אהב אותו.

שרתי לך, ארצי

בטלוויזיה הציגו סרט הונגרי מצויני. צפיתי בו ב-ניחוח, ולפתע קפצתי. לא האמנתי למישמע אוזני. הילדים ההונגריים בסרט, שעלילתו מתרחשת בתום מלחמת-העולם, רקדו ושרו בין הרים ובין גבעות טטה הרוכבת.

לא היה מקום לשום ספק, את המילים לא הבינתי, אך המנגינה היתה זהה, וגם הריקוד במעגל היה בדיוק כמו אצלנו.

כך איבדתי עוד אחד מנכסי-צאן-ברזל של ילדותנו. השיר העברי הזה, אחד השירים היותר מובהקים של היישוב, גנוב מהונגריה.

הרגשתי מרומה, ולא בפעם הראשונה.

אמנם, תמיד ידענו שהמנגינה של הימנונו הלאומי גנובה מיצירתו של פרידריך סמטאנה הצ'כי, מולדאוה. כלומר, גם סמטאנה וגם אימבר גנבו את המנגינה מאותו מקור: שיר-עם מירוח-אירופי.

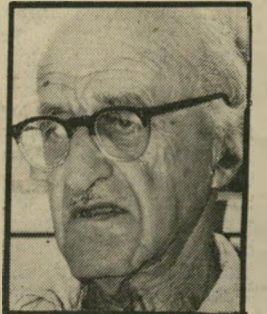
בסדר, אמרו לנו שזהו "עיבוד", וגם עמים אחרים גנבו את ההימנונים הלאומיים שלהם איש מרעהו. מני-גינת ההימנון הלאומי הנוכחי של בריטניה וזהה להימנון היריך הגרמני השני. ההימנון הגרמני הנוכחי, שהיה גם הימנון היריך השלישי והרפובליקני של ויימאר (רק המילים השתנו) היה קודם לכן ההימנון הלאומי של הקיסרות האוסטרית-הונגרית, וכו'. משמע, מותר לגנוב הימנונים. הכל עושים זאת.

אבל כאשר הסתבר כי מנגינת השיר הפלמ"חי הי-מבהק של חיים חפר, הפינג'אן, היא בעצם מנגינה אר-מנית, זה היה די מרגיז.

באחד הימים ראיתי סרט שוודי, ומה אני שומע אם לא את השיר ארץ מורדת, את ארץ נחמדת. מר קלר המנחה, המורה להתעמלות בבית-הספר לבנים ער-שם אחד-העם ברחוב אחרה-עם בתל-אביב, שבו למדתי מ-כיתה ה' עד כיתה ז' (שם סימתי את חוקלימודי עד היום), היה מצעיד אותנו לפי צלילי מנגינה זו.

אך הכיחכי נרעשתי כאשר בא לארץ המנצח הי-אוסטרי היגדול ארתור פידלר, מארחיו רצו להעניק לו אוזניה ישראלי טיפוסית, ועל כן הביאו חבורה של ילדים ששרו לו הבאנו שלום עליכם.

כך התברר כי השיר העברי המובהק הזה — הת-גלמות הרוח הישראלית — היה בראשית המאה שיר-

ליבוביץ